

НАКАЗАТЕЛНОПРАВНО ЗНАЧЕНИЕ НА ПОСТКРИМИНАЛНИТЕ ДЕЙСТВИЯ НА ИЗВЪРШИТЕЛ НА ИЗКЛЮЧИТЕЛНО ТЕЖКО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ

Доли Траницова¹

Понятието „посткриминални действия“ не е законово, а криминологично. То се отнася до поведение на дееца (най-често действие или съчетание от действия и бездействия), реализирано след довършване на изпълнителното деяние. Настоящият анализ има отношение към осмислянето на наказателноправната квалификация на отделни факти от това поведение на извършителите на тежки престъпления и съдебната преценка на личната обществена опасност на дееца.

Изследването се основава на комбиниран правен, криминологичен и психологичен анализ на 40 съдебни случая на послесмъртно въздействие върху тялото на пострадал от изключително тежко престъпление по смисъла на чл. 38-38а от НК, за което извършителят е бил осъден на смърт (7²), доживотен затвор без замяна (15) или на доживотен затвор (18)³. Анализирани са съдебните актове, проведените психиатрични и психологични експертизи, последващи психологични оценки на осъдените и справки за тяхното поведение при изтърпяване на наказанието. Всички случаи касаят престъпление против личността или собствеността, включващо умъртвяване на едно или повече лица, извършено от мъж.

Изследването изяснява ролята на действията на дееца след довършване на деянието в поведенческия механизъм и мотивация на престъплението, очертава връзката им с личностовите особености на дееца, анализира законовата и съдебната оценка за тях във връзка с квалификацията на извършеното и индивидуализацията на отговорността. Идентифицирани са противоречиви правораздавателни подходи, при които сходни действия са преценявани само в контекста на квалифициращи деянието признаци или само с оглед личната опасност на дееца, или не са обсъждани изобщо като значими, или са обсъждани при изясняване както на квалификацията, така и на вида и размера на наказанието.

I. Законодателна концепция и съдебна практика: основни положения

¹ Авторът е експерт към Фондация за развитие на правосъдието, който от 2013 г. работи върху различни проблеми на престъпленията с изключителна обществена опасност, за които извършителите са осъдени от български съд на смърт, доживотен затвор без замяна или доживотен затвор след 1975 година.

² Наказанието и на седемте е заменено с доживотен затвор без замяна с указ за помилване № 4/1999 г. на вицепрезидента Кавалджиев след отмяната на смъртното наказание

³ Селектирани от общо над 150 съдебни досиета по наказателни дела, разглеждани от наказателните съдилища през последните 30 години.

Законодателната концепция за посткриминалното поведение на дееца се проявява на първо място във въздигането на определени елементи от него в привилегироващи или квалифициращи признаци според оценката на законодателя дали те намаляват или увеличават **по типичен начин** опасността на извършеното⁴. На второ място, когато това поведение влияе **нетипично** на опасността, то се преценява само при индивидуализацията. На трето място, то може да обуслови съвкупност с основното деяние, ако е самостоятелно криминализирано и не е погълнато от състава на основното деяние.

Понятието изключително тежко престъпление по смисъла на чл. 38-38а от НК е въведено само във връзка с индивидуализацията и не е определено в закона. То не се свързва автоматично с осъществяването на конкретен квалифициращ признак и може да бъде установено при всяко тежко умишлено престъпление (чл. 37, ал. 2). В Особената част законът очертава вида на възможните изключителни престъпления. Такива са посегателства, за които е предвидена възможност да бъдат наказани с доживотен затвор или с доживотен затвор без замяна⁵.

Възможните изключително тежки престъпления могат да се обособят в две групи според това дали изключителността може да възникне и от основен състав (престъпления против републиката, някои военни престъпления и престъпления против мира и човечеството), или само при осъществяване на квалифициран (убийство, отвличане, грабеж, изнудване, транспортни и други общоопасни престъпления, някои военни престъпления).

В първия случай изключителността ще следва от отегчаващи обстоятелства, а във втория – от вида и броя на квалифициращите и наличието на допълнителни отегчаващи. И в двата случая **смекчаващи липсват или са незначителни с оглед своята малобройност и формалност, а отегчаващите водят до извод за изключителна опасност с оглед своята многобройност или изключителност**. Настоящото изследване се съсредоточава върху втората група, тъй като тя е обхваната от съдебната практика.

Изключителността, следователно, не може да се породи без да са осъществени отегчаващи обстоятелства, които да направят извършеното необичайно опасно. Изключителността очертава нетипичен случай, който не може да бъде законово очертан само със съставомерни признаци.

⁴ Най-често съставомерните посткриминални действия променят престъпния резултат, като поощрителните го намаляват или заличават, а квалифициращите увеличават количествени признаци (например броя жертви) или разширяват обекта (например при особено качество на пострадалия), утежнявайки отговорността, която обичайно пресича границата от 5 години лишаване от свобода по чл. 93, т. 7 от НК.

⁵ За природата на изключителното наказание вж. **Пушкарлова, И.**, „Изключителността в наказателното право – доживотният затвор без замяна и правото на помилване”, сп. Теза, бр.5/2012 г. и **ТР №2/19.06.2015 г. по ТД №2/2015 г.**

Исключителната опасност, следователно, винаги е конкретна опасност на конкретно деяние.

Следва да се съобрази, че самото множество на квалифициращи признаци представлява отегчаващо обстоятелство, както и необичайно интензивното осъществяване на квалифициращ признак (жестокост, надхвърляща обичайните предели на чл. 116, ал. 2, т. 6). Законодателният подход при формулиране на квалифициращи признаци в състави на престъпления, които потенциално могат да се извършат като изключително опасни, е абстрактен и обхваща множество хипотези. Така например, малолетието и бременността на жертвата по чл. 116, ал. 2, т. 4 са количествено измерими обстоятелства. Колкото по-ниска е възрастта на убитото дете и по-напреднала е бременността на убитата жена, толкова по-тежко е конкретното престъпление с тази квалификация. **Съдът дължи самостоятелни мотиви както за квалифициращия признак, така и за допълнително формираните отегчаващи обстоятелства.**

В теорията и практиката посткриминалното поведение на извършителя традиционно се обсъжда в контекста на обществената опасност на личността на дееца и на извършеното. Наказателноправното значение се определя главно от мотивацията на извършителя да предприеме това поведение след довършване на деянието, съответно след възприемане на последиците му.

При изключително тежки престъпления деянието обичайно включва умъртвяване, а резултатът – настъпването на смърт. Необходимо е посткриминалното поведение да бъде анализирано от гледище на отношението на извършителя към личността на пострадалия приживе и към човешкия живот изобщо. На изясняване подлежат всички обстоятелства относно социалното и нравствено изграждане на дееца, вкл. особености на семейната среда и отглеждане, образование, психично здраве. От особена важност са редица обстоятелства за пострадалия, вкл. характеристични данни, начин на живот, поведение преди и по време на деянието. Както за дееца съдът преценява обществена опасност, така и за пострадалия преценява социалната му значимост с оглед личността му, ролята му за общественото развитие (трудова дейност, положителен пример за околните и т.н.) и връзките му с косвени пострадали, които търпят негативни последици от престъплението, ролята му в механизма на деянието и признаците, поради които е избран от дееца. „Когато жертвата е случайна или връзката ѝ с дееца не е източник на провокация, съответна на извършеното, отношението към нея след смъртта ѝ изразява генерализираното отношение на дееца към хората по принцип”⁶.

II. Видове посткриминални действия

⁶ Ставру, С., И. Пушкарлова, „Наказателноправно значение на деяния с предмет мъртво човешко тяло“, сп. „Теза“, бр. 4/2012г., с. 64.

При всички изследвани случаи посткриминалното поведение е въздействие върху тялото на убития, представляващо психофизично продължение на посегателството срещу живота. То най-често с проявява в изоставяне или захвърляне на тялото на място, където лесно може да бъде намерено от случаен минувач (7 случая⁷), заравяне на непредвидени за погребване места, разчленяване и отделно погребване, захвърляне или унищожаване на частите.

На вида на посткриминалното действие влияят признаците на убития и отношенията му с дееца приживе, както и увреждания в психичното здраве на дееца. В 11-те случая на погребване само един не се отнася до близък на дееца пострадал. В 4-те случая, в които деецът опитал да имитира естествена смърт на жертвата, тя е на възраст над 70 години. В един от 2-та случая на постмортално запалване жертвата е интимен партньор на дееца, предкриминалните отношения с когото са били силно влошени и доминирани от насилие. В 4 случая тялото е разчленено, като в 3 жертвата е дете или интимен партньор. В 2 случая тялото е наранено със сексуален мотив, и в други 3 с него е извършен посмъртен полов акт. Измежду всички 60 жертви на общо 40 извършители 13 са жени в късна зрялост, 11 са деца, от които 5 момичета и 4 момчета в малолетна възраст и 2 непълнолетни момичета, 9 са млади жени и 16 са мъже.

От гледище на мотивацията, тези действия образуват три групи – заличаване на следите от извършеното с цел избягване на отговорност, удовлетворяване на отрицателен афект към жертвата (гняв или омраза, които е възможно да са развити в хода на предшестващо убийството насилствено престъпление) и извличане на удоволствени преживявания, в това число удовлетворяване на полово желание. И в трите случая извършеното очертава **необичайно неуважение към живота.** За връзката на мотива с гняв или удоволствие се съди по действия, които са излишни или алогични с оглед умисъла за умъртвяване (животът е отнет, но действията по умъртвяване продължават) и/или с оглед целта за прикриване на авторството (действията не заличават следи, а може и обективно да улесняват разкриването).

Подходите на съдебна интерпретация са три – или посткриминалните действия не са обсъждани изобщо, или участват при обосноваването на изключителната опасност на дееца (характеристични данни) и дори на деянието (въпреки посткриминалния си характер), или подкрепят квалифициращ признак.

⁷ Присъда №340/10.11.1989 г. на Плевенски военен съд по НОХД № 340/1989г. (смъртна); Присъда на ОС-Велико Търново по НОХД №100/1999 г.; Присъда № 117/15.11.2002г. на ОС-Хасково по НОХД №496/2002г.; Присъда 21/28.04.2001 г. на ОС-Шумен по НОХД 163/2001 г. (докладчик Светлин Стефанов); Присъда №39/12.03.1996 г. на СГС по НОХД № 382/94 г. (докладчик Севдалин Мавров); Присъда № 9 / 4.11.1998г. на ОС-Бургас по НОХД № 256/1998 г.; Присъда №44/03.07.2001г. на ОС – Бургас по НОХД № 171/2001г.

Когато убийството е извършено след друго престъпление, най-честият признак е целта това престъпление да се прикрие (чл. 116, ал. 2, т.8 НК).

1.1. Най-честият мотив на посткриминалното поведение е заличаването на следите от извършеното. Той обаче често се придружава и от други мотиви, свързани с повода за деянието, психологическите особености на дееца и по-конкретно личните му представи и преживявания за живота и смъртта на другите, отношението му към жертвата. *Изборът на начина и средството* за прикриване на следите носи важна информация за тези обстоятелства.

1.1.1. Най-често заличаването на следите има вид на заравяне на целите тела на жертвите непосредствено след деянието и на мястото, където то е довършено.

Погребването е отчетено в контекста на целта да бъде прикрито друго престъпление в случай на убийство на три малолетни деца, извършено след като деецът чул, че двете по-малки се готвят да разкажат на близките си за току-що извършеното от дееца пред тях изнасилване на третото⁸. Съдът не придал самостоятелно значение на заравянето, извършено на местопрестъплението.

В два случая на грабеж, погребването е прието за самостоятелно отегчаващо обстоятелство. В първия е споменато оскъдно при изброяване на отегчаващите обстоятелства при индивидуализацията на доживотния затвор⁹. Във втория е отчетено при обосноваването на изключително високата опасност отделно на деянието и на дееца с оглед специалните предпоставки на смъртното наказание по чл. 38 от НК¹⁰.

⁸ **Присъда на ОС-Плевен по НОХД № 33/90г.** Деецът е осъден на смърт за садистично убийство (душене, последвано от прерязване на гърлата и придружено с чупене на черепите с ритане) на 8-годишно момче, 10-и 12-годишни момичета в гората на 17.07.1989 г. Мъжът познавал децата и ги примамил с обещанието да ловят гъски при язовира. Решението за убийството взел, след като изнасиллил 12-годишното момиче и чул другарчетата му да си споделят, че ще разкажат на близките си и те ще заколят дееца. След деянието се укривал в гранична зона до август 1989 г., когато бил заловен. Съдът установил личностова акцентуация с черти на примитивизъм, незрялост, слаби възможности за социално справяне и повърхностно поведение.

⁹ **Присъда № 20/06.04.2011 г. на ОС-Русе по НОХД № 563/2010 г.** Осъденият и съучастникът му останали без доходи и решили да ограбят местен 75-годишен лихвар, които демонстрирал материално благополучие. На 21.10.2009 г. деецът го застрелял с четири изстрела в гръб, докато убитият паркирал. Закарал колата и тялото близо до дома на съучастника в съседно село, където двамата отнели бижутата на пострадалия (5664 лв.). На сутринта отнели личните му документи и ключа от апартамента му, заровили тялото в блатиста местност и запалили автомобила (8260 лв.).

¹⁰ **Присъда № 41/25.07.1995 г. на ОС-Бургас по НОХД № 155/94 г.** Двама спасители и състезател по борба се запознали с млад мъж (21 г.) и братовчедка му (24 г.) в дискотека в Равда на 15.06.1993 г. и решили да отнемат видимо скъпия им автомобил. Тръгнали си с тях, принудили ги да спрат близо до морския бряг и им нанесли побой, а единият блудствал с жената. Заставили ги да влязат в багажника и ги откарали на друго място, където продължили побоя. Същият съучастник ги удушил с колан, като в процеса на умъртвяване на жената скачал върху гърдите и лицето ѝ (тежал над 100 kg). Заровили телата в пясъка. Състезателят по борба бил намерен обесен в ареста на 2.12.1993 г. Съучастникът с по-голям принос е наказан със смърт, а другият – с доживотен затвор. По-лекото наказание е наложено в нарушение на чл. 2, ал. 2 от НК. Вж. коментар на случая в **Пушкарлова, И.**, „Съдебна практика по

Във втория случай прибързаността на заравянето очертава непрекъснатост с дейността по умъртвяване – според съдебно-медицинската експертиза пострадалата била в кома, но жива при погребването си. Това несъмнено потвърждава високата интензивност и жестокост на посегателството и безразличието на дееца към начина на причиняване на смъртта (демонстрирано и с разнообразните умъртвителни действия) при изключително неуважение към живота по принцип.

В 6 случая на изключително тежко убийство по **посткриминалното погребване** не е обсъдено от съда¹¹. Съдебните актове се характеризират с относително оскъдна мотивация, концентрирана върху квалифициращите признаци и обекта на престъплението, а постморталното действие се възприема като психофизично продължение на умъртвяването без самостоятелен характер. В два от случаите е наложен доживотен затвор без замяна, като липсва извод за непоправимост на извършителя.

1.1.2. Макар да си приличат, посткриминалните действия по заравяне и по **скриване на тялото** не са психологически идентични. Погребването има значението на раздяла с убития. Скриването му на място, до което деецът има постоянен личен достъп, **поддържа фантазията за продължаващи отношения, в които той доминира**. Затова пострадалите и в двата случая на посткриминално скриване са хора, които според дееца са го напуснали, отхвърлили, пренебрегнали, предали или по друг начин оспорили контрола му. Скривалището е общият дом или общата месторабота с жертвата, като достъп до него има само деецът. То е защитено от достъп на външни лица и в този смисъл е пространство на фантазно интимно съжителство с жертвата.

В такъв случай извършителят, алкохолизиран безработен с многобройни осъждания, живеел от половин година с пострадалата и малолетния ѝ син, които постоянно биел и насилствено връщал при себе си при опитите им да избягат. При поредния и опит за бягство, на 31.12.1996 г., им попречил да се качат на влака. Пострадалата тичала из гарата с писъци, че ще я убие, но началникът на гарата ги изгонил, вместо да ѝ помогне. Разяреният извършител я прибрал с детето у дома си и там я подложил на продължил часове побой с тухла и брадва. След това излязъл. Когато се върнал, я заварил да лежи на земята, сложил я в леглото и заспал до нея. Едва на сутринта установил смъртта ѝ, завил я с одеало и я скрил под леглото, като забранил на близките си да влизат.

приложение на по-неблагоприятния закон при налагане на доживотен затвор. Съотношение на доживотния затвор с доживотния затвор без замяна”, сп. Съвременно право, бр. 4/2015 г.

¹¹Присъда №75/08.04.2010 г. на ОС-Хасково по НОХД №409/2009 г.; Присъда №16/28.03.2003 г. на ОС-Ямбол по НОХД №37/2003 г.; Присъда №122/23.11.2011г. на ОС-Пловдив по НОХД 883/2011г., Присъда № 23/21-22.10.1999 г. на ОС-Видин по НОХД 292/1999 г.; Присъда №5 / 22.02.2007г. на ОС-Разград по НОХД №439/2006г; Присъда №122/23.11.2011 г. на ОС-Пловдив по НОХД №883/2011 г.

Съдът наложил доживотен затвор, като при индивидуализацията не коментирал скриването¹². **Посткриминалните действия в случая потвърждават направените в литературата изводи, че крайните форми на домашно насилие се подчиняват на мощен мотивационен механизъм за недопускане на раздяла с жертвата, при който отнемането на живота ѝ е елемент от утвърждаване на „вечна” връзка с нея**¹³.

1.1.3. Само в един от седемте случая на захвърляне на трупа на място, **където може да бъде намерен от трети лица**, посткриминалното действие е отчетено като заличаване на следите, подкрепящо лоши характеристични данни за дееца и свидетелстващо за изключителната опасност на деянието¹⁴.

Осъденият 43-годишен моряк умъртвил с удари с пушка една от любовниците си – 39-годишната съпруга на негов колега и майка на момчета на 11 и 14 години, която била всеотдайно привързана към него и тайно от мъжа си му помагала с пари. Непосредствено преди деянието бил получил от нея голяма сума. След като установил смъртта ѝ, захвърлил тялото в храстите край пътя. В дните след убийството до задържането си ползвал телефона ѝ, за който разправял или че му бил подарък от клиенти, които бил возил с незаконното си такси, или че го бил купил по-рано.

Изпълнителното деяние се отличава от една страна с особена жестокост и мъчителност за жертвата, а от друга – с извършването му на фона на продължителни интимни отношения с нея и веднага след любовен контакт, което според съда причинило особено тежко емоционално страдание на пострадалата. **Захвърлянето, за разлика от погребването и скриването, има значение на агресивен акт, демонстриращ отхвърляне.** Той получава наказателноправното си значение при съобразяване на отношенията с жертвата приживе, нейното поведение към дееца (в случая подкрепящо и добронамерено), непосредствения повод за деянието (неуточнен по случая) и механизма на извършването му. Съвкупният анализ действително показва, че посткриминалните действия на извършителя имат отношение както към заличаване на следите, така и към оценката на личността му.

В останалите случаи на захвърляне на тялото липсва съдебна интерпретация¹⁵. Съдебните актове предлагат сравнително подробен анализ на

¹² Присъда №17 от 10.09.1997г. на ОС–Видин по НОХД № 97/1997 г. Доживотният затвор е наложен при превес на отегчаващите обстоятелства: „многобройните предишни осъждания на подсъдимия, отношението към извършеното престъпление, характеристичните данни, от които е видно, че същият не работи и системно злоупотребява с алкохол и в такива случаи има непристойно поведение и от това изпитват страх дори най-близките му роднини“.

¹³ Подробен анализ на случая от гледище на модела на домашно насилие у Котларова, А. Цит. съч.

¹⁴ Присъда № 84 / 29.05.2006 г. на ОС-Варна по НОХД № 507/2006 г.

¹⁵ Присъда №340/10.11.1989 г. на Плевенски военен съд по НОХД № 340/1989г. (смъртна); Присъда на ОС-Велико Търново по НОХД №100/1999 г.; Присъда № 117/15.11.2002г. на ОС-Хасково по

личността на подсъдимия, но извеждат изключително високата му обществена опасност от други обстоятелства.

1.1.4. Инсценирането на естествената смърт на жертвата е специфичен метод за прикриване на авторството на престъплението. В изследваните случаи умъртвяването е извършено в дома на пострадалия. Всички убити са самотно живеещи възрастни хора, с които деецът не е свързан в трайни отношения. Телата са оставени в положение, което според дееца насочва към предположение за настъпила в съня на жертвите смърт.

Според съдилищата тези симулации нямат самостоятелно значение за отговорността на дееца. Те или не са коментирани изобщо¹⁶, или са споменати пестеливо сред отрицателните характеристични данни за дееца¹⁷, или като свидетелство за „цел да бъде прикрито друго престъпление“¹⁸.

1.1.5. Само в един случай послесмъртното запалване на тялото е елемент от стратегия за избягане на отговорност¹⁹. Тя е оценена от съда като самостоятелно отегчаващо обстоятелство и обуславя извода, че при „подсъдимия не са налице каквито и да били признаци за поправяне и разкаяние“. Наложен е доживотен затвор²⁰.

НОХД №496/2002г.; Присъда 21/28.04.2001 г. на ОС-Шумен по НОХД 163/2001 г.; Присъда №39/12.03.1996 г. на СГС по НОХД № 382/94 г.; Присъда № 9 / 4.11.1998г. на ОС-Бургас по НОХД № 256/1998 г.; Присъда №44/03.07.2001г. на ОС – Бургас по НОХД № 171/2001г.

¹⁶ Присъда № 23/28.02.1996 г. на ОС-Бургас по НОХД № 377/1995 г. На 06.02.1995г., скоро след като изтърпял наказание за сходно престъпление, серийен извършител на сексуални посегателства над възрастни жени, изнасилвил 70-годишната си майка. На 20.02.1995г. пристигнал в дома на свой познат. През нощта изнасилвил 88-годишната му майка, която опитала да се съпротивлява, но той я привел в безсъзнание с удари с юмрук по главата и лицето, и осъществил полов контакт с нея. След като се събудил и установил смъртта ѝ, завил тялото ѝ през глава и напуснал къщата. Няколко седмици по-късно опитал да изнасили самотно живееща случайна 63-годишна жена, но бил изненадан от трети лица.

¹⁷ Присъда №23/2006г. на ОС-Ст. Загора по НОХД № 45/2005г. През нощта на 28.09.2007 г. 30-годишен мъж, който бил домашен отпущник (бил в затвора за извършено през 2004 г. изнасилване), умъртвил самотноживееща старица, която според него била говорела, че крадял. Завил тялото в спяща поза, разровил гардероба в безуспешно търсене на ценности, изтрил отпечатъците си от вещи, които смятал, че е докосвал, и се укрил. Непосредствено преди деянието неуспешно опитал да изнасили жертвата на предишното си престъпление. Поведението е преценено като „хладнокръвно“.

¹⁸ Присъда № 19/25.02.2005 г. на ОС-Стара Загора по НОХД № 108/2005 г. През нощта на 3.08.2004г. 24-годишен пастир изнасилвил, блудствал и убил самотна 74-годишна жена, която бил виждал в двора на къщата ѝ. Неотдавна бил изтърпял наказание за кражба и хомосексуално престъпление, извършени преди 20-та му година. След като я умъртвил, извършителят я облякъл с дрехите, с които я заварил, положил я в леглото с лице към стената и оправил завивките.

¹⁹ Присъда № 16 от 04.02.2009 г. на ОС-Бургас по НОХД № 298/2008 г. Пострадалата е 18-годишна ученичка. След едногодишна връзка с дееца тя се отдръпнала, тъй като той станал обсебващ, конфликтен и с променливо поведение. Раздялата била мъчителна, тъй като той отказвал да я приеме и заплашвал със самоубийство. Вечерта на 25.05.2008 г. след много телефонни разговори двамата се срещнали. Момичето повторило желанието си да се разделят, съобщило, че има нов приятел, и дало за дееца оценки, които го засегнали. Според вещото лице деецът изпаднал в „горещ афект“ и я удушил. След това изпаднал в паника. Изоставил тялото в храсталак встрани от пътя към изхода от града и го запалил с бензин. В следващите дни търсел пострадалата по телефона, настоявал да разговаря с нея и показвал безпокойство от изчезването ѝ, като придружил близките ѝ при подаване на сигнал в полицията.

²⁰ В практиката има и случаи на **нелепо посткриминално поведение**, насочено към непризнаване на очевидното авторство на деяние, чиито следи не могат да бъдат прикрити. Типично деецът го е извършил

1.2. Посткриминално удовлетворяване на отрицателен афект срещу убийтия (разчленяване)

Разчленяването на тялото на жертвата никога няма значение само на отстраняване на следите от престъплението. То най-често оставя трудно заличими самостоятелни следи и повишава риска деецът да бъде заварен на местопрестъплението, където тези действия обичайно се извършват.

Според избрания метод, средство и степен на разчленяване то обозначава различно по интензивност отричане на личността на убийтия. Разрушаването на целостта на тялото е израз на дехуманизация и **отнемане на човешката идентичност на пострадалия чрез физическо заличаване на телесния носител на самоличността му**. Това е акт на унищожаване на следите от съществуването на убийтия поради омраза или гняв към него. Афектът може да е породен както от естеството на реалните отношения с жертвата (в 3 от 4-те случая е близка роднина), така и от враждебност и агресия към околните, отключена и насочена към конкретен пострадал под въздействието на ситуационни фактори, вкл. опияти.

Съдилищата не остават безразлични към такива необичайни посткриминални действия и ги преценяват основно с оглед личността на дееца.

Така например, на 16.08.2001 г. в София 42-годишен неосъждан мъж, страдащ от смесено личностово разстройство, убил 21-годишната си дъщеря. Поради изключителното насилие, на което подлагал близките си, жена му се укрила в чужбина, а малката у дъщеря отказвала да общува с него. Виждал се рядко само с пострадалата, от която търсел да разбере къде е съпругата му. Когато при поредното настойчиво разпитване тя реагирала по обиден за него начин и му заявила, че загубил майка ѝ окончателно, я задушил с килима, превозил тялото до водоем, разчленил го с купена след деянието брадва и потопил частите, към които прикачил предварително подготвени тежести. След престъплението се нахранил, наспал, продал накитите на убитата и с парите заминал на почивка на морето, след завръщане от която следил дали частите от тялото няма да изплуват. Когато това станало, повторно нарязал изплувалите части, които потопил или разхвърлял в околността.

в компрометирано психично състояние (пиян или в гневен афект на фона на личностово разстройство) спрямо близък в рамките на конфликтни отношения. Позицията „не съм аз!“ насочва към незряла агресивна личност със слаб поведенчески самоконтрол, слабо предвиждане на последиците от поведението си, неумение за поемане на отговорност и оскъдни ресурси за поправяне. **Вж. Присъда №55/06.10.2005 г. на ОС–Силистра по НОХД № 199/2005 г.:** на 08.11.2004 г. силно пияният деец пребил до смърт майка си по повод незначителна нейна забележка, нанасяйки множество тежки, смъртоносни и обезобразяващи травми. Установявайки смъртта, я поставил на леглото и напуснал дома. След минути се върнал и започнал да вика, че някой убил майка му.

Бил осъден на доживотен затвор. Посткриминалната стратегия бил подготвил във връзка с план да убие съпругата си. Съдът я преценил като проява на „изключителен садизъм”, подкрепящ негативните данни за дееца²¹.

В друг случай, през нощта на 23.04.1997 г. 24-годишен мъж, осъждан многократно още като непълнолетен, убил с многобройни дълбоки удари с шило 25-годишна жена. Убийството прекъснало интимен контакт между нея и непълнолетната нова приятелка на дееца, към който деецът насърчил двете след като самият той извършил полов акт с тях. Тялото било разчленено с отделяне на главата и крайниците²².

Въпреки посткриминалния характер на действието, съдът го коментира (изключително пестеливо) с оглед опасността на *деянието*, а не на дееца. Подсъдимият е описан като отмъстителен, с трайни престъпни навици и садистични наклонности, често злоупотребяващ с алкохол и наркотици, но не е обсъдено експертно изследване на личността му.

Тезата за **ревностен мотив** е категорично отхвърлена, тъй като сексуалният акт между двете бил предизвикан от дееца, което той бил правел често и явно с удоволствие. Това поведение обаче не изключва ревността. Наблюдението на поощрен полов акт между лица, с които деецът общува интимно, е свързано с удовлетворение на желание за контрол и доминиране, тъй като във фантазията му тези лица изпълняват неговите желания. Ако по време на акта между тях деецът възприеме проява на емоционална интимност, каквато не е очаквал или която субективно интерпретира извън фантазията за подчинение, ревностният мотив е много вероятен и би обяснил внезапната и яростна агресия, проявена към жертвата и след смъртта ѝ.

Третият случай също очертава сложна мотивация, видима през посткриминалните действия.

В опита си поддържа неразумно охолол начин на живот, деецът потънал в дългове. И двамата убити били негови приятели, на които дължал съответно 7000-10 000 лева и 16 700 лева, макар те да не го притеснявали да им ги връща. Били убити с прострелване в главата в необитаван семеен апартамент на дееца, който ги поканил там по отделно под предлог да им се издължи. След като първият (27 г.) изчезнал след такава среща през нощта на 15.09.2011 г., в приятелския кръг заподозрели дееца. Обезпокоен за сигурността си, вторият пострадал (28г.) инструктирал близките си да сигнализират полицията, ако във

²¹ Присъда №207/16.06.2003 г. на СГС по ВНОХД №1415/2002 г.

²² Присъда № 51/18.09.1997 г. на ОС-Бургас по НОХД № 270/1997 г. Деецът общувал интимно с пострадалата преди връзката си с ученичката. По настояване на последната запознал двете и между тях и него се установили чести общи сексуални контакти. Започнал обаче да се дразни от близостта на двете и от подозрението, че пострадалата запознава момичето и с други мъже.

връзка със среща с дееца също изчезне. Поради бързата им реакция деецът бил заловен на местопрестъплението часове след второто убийство през нощта на 27.09.2011 г. Бил канил на такава среща и трети кредитор, който обаче отклонил поканата²³.

Телата и на двамата убити били разчленени и опаковани в найлонови чували. Останките на първия деецът превозил до покрайнините на родното село на баба си, където продължително време ги горил до пълно обгаряне на тъканта и ги изоставил. Съдът приел извършеното с тях за „красноречиво доказателство не само за обществената опасност на деянието, но и на извършителя“²⁴. Останките на втория убит били намерени от полицаите на местопрестъплението преди деецът да успее да ги изнесе. Съдът отчел, че стореното няма отношение към квалификацията, но очертава „изключителна бруталност и невероятно хладнокръвие“²⁵ на извършителя.

Случаят е характерен с липса на провокиращо поведение на пострадалите, което би могло да постави дееца в психологически безизходна ситуация, благоприятстваща крайни решения. **Мотивацията на постриминалните действия е сложна и се развива самостоятелно в рамките на собствени преживявания на дееца независещи от външни обстоятелства.** Убийствата психологически се ръководят не толкова от обичайния користен мотив да се избегне връщане на приятелски заеми, а от **нетърпимост към пострадалите в качеството им на кредитори, тъй като деецът не приема ролята на неплатежоспособен длъжник.** Макар мотивите привидно да касаят отношението към парите, в действителност се отнасят до представите на дееца за самия него и до контрола, който упражнява върху живота си и който е решаващо свързан с демонстрация на финансова мощ. Изпадането в неплатежоспособност предизвиква личностова криза, тъй като опровергава образ, който деецът има за себе си и чието компрометиране деецът няма ресурс да посрещне. Това обяснява и **крайната му престъпна реакция, изразена във физическо унищожаване на хората, спрямо които деецът е в слаба и провалена позиция,** и реализирана скоро след настъпване на падежите.

Отново във връзка с личността на дееца съдът оценил посткриминалното обезобразяване на тялото на убития на 13.12.2005 г. 70-годишен трудноподвижен и недовиждащ самотно живеещ човек от пиян 20-годишен нападател, нахлул през нощта в дома му да краде. Двамата се познавали. Пострадалият бил убит с два удара с нож във врата и с удари с бравдата, с която опитал да се защити. Деецът съблякъл тялото, разпорил го от корема до врата с

²³ Присъда №112/02.04.2013 г. на СГС, по НОХД №4671/2012 г.

²⁴ Пак там.

²⁵ Пак там.

ножа, извадил вътрешностите и ги оставил отстриани и отсякъл десния крак над глезена, като го взел със себе си. Влязъл с взлом в магазин, от който откраднал вещи на стойност 667 лв., прибрал се и „се наспал много хубаво”. Бил осъден на доживотен затвор без замяна²⁶. Случаят очертава посткриминална бруталност, чийто **мотивационен произход е в деформирано отношение към човешкия живот, личност и тяло, което намира конкретен поведенчески израз при алкохолно повлияване.**

1.3. Доставка на удоволствени преживявания

Посткриминалните действия, насочени към удоволствие, имат полов характер. Мотивацията е сложна и в основната си част се формира на основата на личностови деформации, обуславящи отклоняващ се модел на сексуално общуване²⁷, но се конкретизира на основата на ситуационни фактори. Водеща е фрустрацията от предкриминално преживяване за интимно отхвърляне.

И в четирите изследвани случая отклоняващият се сексуален модел е свързан с **компрометирано психично здраве**. Умъртвяването следва опит за полово общуване, останал неудовлетворителен за дееца, който не успял физиологично да осъществи акта, жертвата го отблъснала или самото полово общуване с нея има несъвместим с живота ѝ характер и смъртта ѝ настъпва преди удовлетворението му.

Така например, на 5/6.06.2008 г. 29-годишен мъж умъртвил 29-годишната съседка на жената, при която живеел. Късно вечерта тя се присъединила към приятелска почерпка в дома му и после поканила гостите да продължат веселбата при нея. Като не успял да склони към интимност друга гостенка, деецът опитал с пострадалата, която възприел като по-освободена, но и тя го отблъснала, при това с пренебрежение. След разотиване на гостите, вкл. собствената му приятелка, деецът отново опитал полово сближаване. При повторния ѝ рязък отказ я зашеметил с брутален смъртоносен побой. Последвалият физиологично неуспешен опит за съвкупление го разярил. След като я удушил, извършил блудствен акт с празна бутилка.

Съдът преценил това действие като отегчаващо обстоятелство, подкрепящо извода за „личност с напълно разрушена ценностна система, без

²⁶ Присъда №31/24.10.2006 г. на ОС-Добрич по НОХД №397/2006 г.

²⁷ В литературата понятието се свързва с устойчиво предпочитане на неподходящ партньор (например деца) или необичаен начин или контекст на полово общуване. Вж. Hall, G. C. N., & Hirschman, R. (1992). Sexual Aggression against Children. A Conceptual Perspective of Etiology. Criminal Justice and Behavior, 19(1), 8-23 и Marshall, W. L., Boer, D., & Marshall, L. (2013) Assessing and Treating Sex Offenders In I. B. Weiner, & A. K. Hess (Eds.) The handbook of forensic psychology (pp.839-866), цит. по Василев, Я., Сексуалните убийства , наказани със смърт, доживотен затвор без замяна или доживотен затвор от българските съдилища: психологичен анализ на тяхната отивация и механизъм на извършване. Профил на извършителя”, ФРП, 2015 г.

всякаква възможност за интеграция в обществото“²⁸ въпреки младата си възраст. Подсъдимият имал разстройство вследствие на алкохолна употреба. И предишните престъпления, за които бил осъждан, извършил в нетрезво състояние, което при него отключвало агресия и освобождавало потиснати преживявания за непълноценност. Посткриминалните действия еднозначно очертават изместване на гневен афект (предизвикан от изострянето на тези преживявания от трикратното отхвърляне от две жени) от собствената личност към личността на пострадалата и оформяне на **мотив за наказване и отмъщение**. Съдът наложил доживотен затвор.

Същото наказание е наложено на 20-годишен младеж, който през нощта срещу 6.03.2009 г. умъртвил своя 21-годишна състудентка с общо 54 прободно-прорезни рани. И преди, и след смъртта ѝ извършил множество блудствени действия, ползвайки различни предмети²⁹. Оставил тялото в коленичила поза по очи, преобуто с чисто бельо и го заснел с мобилния си телефон. В опит да заличи следи и да имитира грабеж, отнесъл вещи, документи и окървавеното бельо на пострадалата и средства на престъплението. Тези действия съдът преценил като отегчаващи с оглед извод за „съвсем реална и изключително завишена“ опасност на подсъдимия и потребност „наказанието да го изолира задълго“.

Според съдебната експертиза извършителят е раздразнителен, импулсивен и болезнено чувствителен към отхвърляне поради завишена самооценка, недостатъчна задълбоченост и саморазбиране, ниски адаптивни възможности и прекомерна потребност от социално одобрение и харесване. Макар да произхождал от семейство с висок социален статус на високо образовани родители, отношенията в него били конфронтационни, дисхармонични и емоционално студени. Деецът не бил привързан към близките си, а към майка си бил враждебен. Като дете и юноша системно изтезавал животни и по-малки деца с побой, палене и завързване. На 15-годишна възраст бил осъден за грабеж. По-ранните прояви останали несанкционирани или неефективно санкционирани с възпитателни мерки по Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни поради мощната защитно-оправдателна намеса на майката. Този начин на отглеждане позволил да се формира перверзен тип сексуалност, стояща в основата на деянието и видима чрез изобилното

²⁸ Присъда №70/29.04.2010 г. на ОС-Хасково по НОХД №10150/2010 г.

²⁹ Присъда № 28/26.02.2010г. на ОС-Варна по НОХД № 902/2009г. Сред постморталните действия са блудствено проникване с юмрук и отвертка и обгаряне на интимното окосмяване. Извършителят отдавна безуспешно търсел интимност с пострадалата, която поддържала с него добронамерени отношения. Проникнал в хотелската ѝ стая под предлог, че поради скарване с баща си имал нужда да пренощува извън дома си. Пред съда изложил версия за тайна интимна връзка с жертвата, която била неудовлетворена от годеника си и затова общувала сексуално с дееца.

постмортално насилие, очертаващо фантазни садистични мотиви, свързани с желание за доминиране³⁰.

Садистична наслада от причиняване на нараняване, унизяване и смърт, която не се влияе от настъпването на смъртта на жертвата, нито от нейното поведение приживе, ръководи дееца в следващия пример с 27-годишен мъж с дисоциално личностово разстройство³¹. На 24.05.1999 г. отвлякъл пострадалата, след като убил пред нея приятеля ѝ – негов съучастник в грабежи, придружени с убийства, с когото се скарал по незначителен повод. Завел я в гората до река Дунав, накарал я да се съблече и жестоко я пребил с колана си. Опитал да се съвкупни с нея, но поради алкохолно опиянение не успял и я завързал за дърво. Когато се събудил, към 17 ч. на следващия ден, отново я накарал да се съблече и да коленичи и я застрелял два пъти в главата и веднъж в сърцето. След това се съвкупил с тялото, прострелял го в половата област, за да заличи следите, взел обещите и колието на убитата и я затрупал с клони.

При индивидуализацията на наказанието съдът отчел като единствено смекчаващо обстоятелство младата възраст на дееца. Изправен пред толкова краен случай на опасен извършител на множество тежки престъпления, Русенският окръжен съд не обсъдил самостоятелно посткриминалните действия в много богатата си на фактологичен и правен анализ присъдас която наложил доживотен затвор без замяна³².

В последния случай от тази група 29-годишният деец страдал от шизоидно разстройство, бил с ограничен интелект и изоставал в нервно-психичното си развитие. Това обусловило психо-физичен инфантилизъм, проявен в несвойствена за възрастта вдетиненост, незрялост на физическото и психическото развитие и на емоционалната сфера, с неустойчиво поведение и интереси. Основното отклонение в модела на сексуално общуване е ориентацията към деца и смъртоносният характер на половите действия. На 06.08.2005 г. той умъртвил 8-годишно случайно срещнато момиченце чрез многократни, многобройни и сами по себе си смъртоносни сексуални действия, част от които извършени след изпадане в безжизнено състояние и настъпване на

³⁰ Случаят е коментиран у **Василев, Я.**, Цит.съч., стр.39 и сл. Според автора деецът е садистичен тип сексуален убиец. При него е налице отклоняващ се модел на сексуално поведение, вероятно произхождащ от неблагоприятния семеен контекст и проявен и в юношеските девиации, който е характерен с перверзно придаване на сексуален заряд на насилието и с фантазии за доминиране и контролиране. Ескалирането му до сексуално убийство авторът свързва с несанкционирането на девиациите.

³¹ **Присъда № 68/06.10.2000 г. на ОС-Русе по НОХД № 288/2000 г.** Интимните му отношения със собствената му приятелка имали садистичен характер и достигали до причиняване на средна телесна повреда. На 15.08.1998 г. убил митничар, от когото се дразнел, тъй като го приемал за по-успешен. По характер бил неспособен да преживява вина, съчувствие и разкаяние и емоционално хладен към околните, включително значимите близки.

³² **Присъда № 68/06.10.2000 г. на ОС-Русе по НОХД № 288/2000 г.**

смъртта³³. Според вещите лица в механизма и мотивите на извършеното „активно са се намесвали особеностите на шизоидната личностова структура при значително участие на психичния инфантилизъм като цяло“.

Съдът изрично потвърдил причинната връзка между психичния статус и престъпната мотивация и установил самостоятелния характер на некрофилните действия, мотивите за които намерил за провокирани от представата за настъпила смърт, но не ги оценил отделно.

Към обсъжданите тук некрофилни действия са изцяло приложими обяснителните модели, предложени от други изследователи на съдебна практика. Некрофилният акт е характерен за „социално отчуждени и изолирани хора или хора, живеещи в социално изключени общности, с примитивна личностна структура, доминирана от физиологични потребности и импулси“³⁴, каквито са и шизоидните, и диссоциалните личности. Некрофилният мотив е свързан с „появата на сладострастно усещане поради безжизнеността на мъртвото тяло“, което „предлага на дееца покорност и сигурност, че няма да бъде сексуално отхвърлен“³⁵, нито ще окаже съпротива на желанието на дееца да продължи да го наранява. Поради това актът се насочва към жертви, които са безопасни, тъй като нямат собствено поведение или върху тях деецът лесно може да установи контрол. Такива са напълно несъпротивляващата се жена и малкото дете в последните два случая и вече убитата в първия. Контролът става всеобхватен, след като пострадалите са починали, и некрофилният импулс във всичките изследвани случаи възниква именно тогава.

Този анализ е от значение за индивидуализацията, тъй като некрофилната мотивация има „устойчив характер и могъщо влияние върху поведението поради произхода си в дълбинни и силни психични преживявания на дееца“³⁶ и оттам се отразява на съдебния извод за очаквана ефективност на наказанието. В конкретните случаи изводите си за личността на подсъдимите съдилищата защитили с други аргументи.

1.4. Разнообразни посткриминални действия към една или към различни жертви

Когато посткриминалните действия са разнообразни или насочени към различни жертви, те имат различно значение.

³³ Присъда №3.06.02.2006 г. на ОС-Добрич по НОХД №639/2005 г. Деецът случайно видял пострадалата да си играе в училищен двор и я подмамил у дома си с обещание да ѝ даде кукли. Убийството си купил бира, изпил я и заспал. През нощта се събудил, опаковал тялото в парчета плат, губери и чували и го изоставил в приземното помещение на училището.

³⁴ Подробно за некрофилния мотив у **Ставру, С., И. Пушкарлова**, „Наказателноправно значение на деяния с предмет мъртво човешко тяло“, сп. „Теза“, бр. 4/2012г., с. 68.

³⁵ Пак там, с. 69.

³⁶ Пак там.

Така например, 40-годишен неосъждан мъж убил съпругата, която се развеждала с него, и баща си, който не одобрявал връзката му с жената на негов братовчед и отказвал да му даде семейната къща и пари за ресторантьорски бизнес.

През нощта на 18.09.1991 г., след като не успял да се споразумее с пострадалата за подялба на общото имущество, я умъртвил с удари с ръце, чук и нож, въпреки противодействието на любовницата си³⁷. На сутринта казал, че бил нарязал тялото на жена си и го свалил в избата, където опитал да го зарови, но почвата била твърда, затова опитал да го изгори в казана за ракия, но не успял, и накрая го събрал в полиетиленов чувал и го изнесъл в пилчарника. На другия ден заровил чувала в двора на къщата, където бил намерен година по-късно. На 7.12.1991 г. чрез побой и душене бил убит и бащата на дееца от алкохолизиран епилептик, подбуден от дееца и от любовницата му. Тялото било увито в одеало и също заровено в двора³⁸.

Постморталното разчленяване на трупа на съпругата е коментирано от съда като елемент от **заличаване на следите и е споменато сред аргументите в подкрепа на извода за „завишена обществена опасност” на личността на дееца**³⁹. Видно от сравнението с действията по отношение на бащата, то има значение, надхвърлящо простото заличаване на следите. Деецът се насочил към действия, изразяващи стремеж да бъдат заличени дори физическите останки на убитата, които да бъдат сведени до отпадъци без идентичност, последователно местени и подходящи за заравяне в найлонов чувал. Тези действия говорят за гневен афект и отмъстителност, които не са стихнали след умъртвяването, докато погребването на бащата, чието тяло не е увреждано и дори е завито с одеало, носи елемент на зачитане на личността му. Мотивацията за неговото убийство вероятно е била потисната от повече задръжки, поради което и деецът не е пряк извършител.

Особеност и на двете убийства е заравянето на телата в двора на къщата, в която деецът живеел и в която деянията били извършени⁴⁰.

В друг случай, на 13.05.2000 г. 25-годишен ватман, воден от ревност, предумишлено убил свой колега, когото смятал за съперник, а на 20.08.2000 г. и колежката, която настойчиво ухажвал, но която не проявила симпатия към него

³⁷ Присъда №16/11.05.1993 на ОС-Габрово по НОХД №2/93 г.

³⁸ Присъда от 15.10.1996 г на ОС-Велико Търново по НОХД № 20/96 г., Решение на АС-В.Търново по ВНОХД №71/1998 г.

³⁹ Присъда №16/11.05.1993 на ОС-Габрово по НОХД №2/93 г.От мотивите обаче не може да бъде направено категорично заключение дали съдът има предвид въздействието върху тялото на пострадалата или подготовката на убийство на бащата.

⁴⁰ Подробен анализ на същия и други подобни случаи у **Котларова, А.** „Домашното насилие като изключително тежко престъпление по смисъла на чл. 38-38а НК“, сп. Общество и право, бр.5-6/ 2015 г.

дори след отстраняването на пострадалия⁴¹. Тялото на първата жертва, застреляна в гръб, докато управлявала трамвая, е изоставено на местопрестъплението без никакво въздействие върху него. Тялото на убитата обаче деецът пуснал в предварително разпечатана от него шахта до спирка в тунел веднага след умъртвяването ѝ с изстрел в тила. Вечерта отишъл там с велосипед, съблякъл тялото, напъхал го в два найлонови чувала, захвърлил дрехите във вентилационна шахта наблизо, а оръжието скрил в мазето на родителите си.

Различният подход към двете тела ясно очертава мотивацията за убийствата и различното отношение към убитите. Първото е насочено към отстраняване на съперник, когото деецът смятал за единствена пречка пред връзката си с пострадалата и очаквал след смъртта му тя да прояви благосклонност към дееца. Това позитивно очакване е причината за проявеното към убития безразличие след умъртвяването му. Второто убийство обаче очертава **мотив за притежание**, а не толкова за заличаване на следите му. Съдът не е коментирал никое от двете действия, нито разликата между тях при индивидуализацията на наложения доживотен затвор без замяна.

Разнообразни действия с останките на жертвата могат да се открият и в случая на 40-годишен неосъждан животновъд, страдащ от лека умствена изостаналост, който умъртвил на 08.10.2009 г. току-що родения си син чрез разполовяване с лопата и заровил горната част на тялото в градината, а долната захвърлил в шахта. Пред различни свидетели изложил различни версии за смъртта му, като пред никого не изразил страдание, тъй като не искал детето да се ражда⁴². Бил осъден на доживотен затвор без замяна.

Съдът коментирал посткриминалните действия заедно с начина на извършване на деянието като аргумент за липсата на състрадание към беззащитното дете и изключителната опасност и на извършеното, и на дееца. Съдът не само изрично отказал да зачете умствената изостаналост като смекчаващо обстоятелство, но и я приел за отегчаващо, тъй като именно обусловените от нея личностови особености го убедили в опасността на дееца.

В случая посткриминалните действия са психофизично продължение на умъртвяването, което очертава невъзприемане на жертвата като самостоятелен субект, а като вещ. Различните действия с отделните части на тялото показват, че деецът не ги приема като части от едно цяло, а ги третира като отпадъчни

⁴¹ Присъда №136/05.07.2001 г. на СГС по НОХД №483/2001 г..

⁴² Присъда №44/21.12.2009 г. на ОС-Шумен по НОХД №566/2009 г. Деецът имал дете от предходен брак, настанено в социален дом. Бременността на жена му, също страдаща от лека умствена изостаналост, протекла при постоянни разпри дали да дадат детето в сиропиталище поради финансова невъзможност да го гледат. С тях живеел 5-годишният им син. Живеели в чужда ферма и се грижели за животните на собственика.

останки без връзка помежду им. Несъмнено това отношение е в пряка връзка със мозъчната недоразвитост на дееца. То **би имало отегчаващо значение, ако деецът беше с нормално развита психика**, тъй като тогава би сочело към деформирана ценностна система и силно отрицателни личностови характеристики, но тези признаци на личността не са свързани с психичното ѝ здраве.

1.5. Постмортални ритуали

Постморталните ритуали, при които деецът наранява или позиционира по специфичен начин тялото на жертвата, носят информация както за фантазните му преживявания за жертвата и деянието, така и за личността му. Най-често такива действия се извършват от лица с обременено психично здраве и примитивно възприемане на действителността.

Такъв е случаят с 21-годишен мъж, осъждан за корисни престъпления. През октомври 1991 г. извършил два среднощни грабежа от домовете на самотни старици на 72 и на 77 години, които убил с ярост. В последните етапи на умъртвяването на първата и след настъпване на смъртта на втората избол очите им⁴³. Бил осъден на смърт. Съдът отчел постморталните наранявания като доказателство за садистичния характер на неговата „особено опасна личност“, на която следва да бъде отнета възможността да върши нови престъпления. Механизмът обаче по-скоро сочи на примитивна агресивна личност с нарушени възприятия за границите между живота и смъртта. Спецификата на наранявания е относима към фантазията, че очите на пострадалите запечатват образи от момента на смъртта си, поради което деецът ги отнема или непосредствено преди, или непосредствен след умъртвяването, като е затруднен да разграничи двете хипотези. Лицевото обезобразяване и ослепяване като вид деперсонификация на жертвата са свързани с деформирано преживяване на вина и страх от възмездие, които ескалират при представата, че деецът е изправен пред друга личност. Подобни реакции са типични за изоставащи в развитието си личности. Деецът страдал от **диссоциално личностово разстройство и лека умствена изостаналост**.

В други два случая постморталният ритуал е насочен към **ампутиране на полови органи**.

⁴³ Присъда № 22/17.09.1993 на ОС-Ловеч по НОХД № 60/1993 г. На 20.10.1991г. извършителят започнал да пие от ранна утрин. В късния следобед влязъл с взлом в дома на бабата на свой познат, за да краде. В кухнята се натъкнал на пострадалата, която умъртвил с душене, удари на главата ѝ в пода, ритане и нанесени накрая дълбоки до костта удари с нож в лицето и особено около очите, с един от който прерязал шията. Отнетото струвало 506 лв. На 31.10.1991г., пак в нетрезво състояние, проникнал в дома на друга старица. Светел си със запален некролог, тъй като осветлението било спряно поради режим на тока. Убил пострадалата с удари с тъпата част на брадвата, към която тя посегнала, за да се защити. След това избол очите ѝ с вилица, затрупал тялото с дрехи и ги запалил със свещта, с която убитата си светела. Отнетото било на стойност 116 лв.

Първият е патологично убийство, за което 50-годишният деец е осъден на доживотен затвор⁴⁴. Вещите лица установили силно увредено психично здраве (асоциална дисхармонична личност с емоционално-волева неустойчивост и параноидни черти) в резултат на отглеждане на дееца в условия на системно садистично изтезаване от алкохолизирания му баща. След близо 20 години по различни изправителни институции станал съвсем асоциален. Живее по пещери и изоставени къщи, от вещите в които се препитава.

На 27.08.2009 г. бил заварен от 59-годишната стопанка да се навърта около селската ѝ вила. Представил се като ловец, който бил видял да влизат наркомани (това обяснило намалялата зимнина). Приел поканата ѝ да вечеря с нея и взел да споделя житейски неблагополучия. Тя предприела религиозна проповед (членувала в религиозна секта). Повлиян от алкохола, ѝ заявил, че вижда в нейно лице майка си, която искал да убие, тъй като му била причинила злини, нападнал я и след кратка борба я удушил върху леглото. Направил на челото ѝ прорезна рана във формата на кръст. Съблякъл я от кръста надолу и отрязал лявата гърда с метална шпакла, които оставил под леглото. Завил тялото с две завивки и две одеяла и избягал. Съдът отчел послесмъртните увреждания с оглед изключителната опасност на дееца и деянието.

В случая именно те насочват към мотивационния механизъм на деянието, представляващо символично майцеубийство, чрез което деецът търси да възстанови контрола си върху ситуация, преживявана като травматична. Мотивът произхожда от враждебността към рождената майка, която не го защитила от изстъпленията на баща му (самата тя развила шизофрения в резултат на малтретирането). Воден от желание да я накаже, в миналото деецът дори я изнасил. Предкриминалният разговор с убитата засегнал спомените на дееца и създал аналогии между нея и майка му. Умъртвяването, ампутирането и затрупването на тялото с покривала имат значение на прекъсване на болезнената връзка с майката⁴⁵.

По принцип белязването на телата на убитите с религиозни или други знаци показва двойствено отношение към тях. Кръстният знак в случая би могъл да се интерпретира и във връзка с представите на дееца за вина и изкупление, но той не е бил анализиран нито от съда, нито от вещи лица.

⁴⁴ Присъда № 27/30.09.2011 г. на СОС по НОХД № 303/2011 г. (доживотен затвор без замяна), Решение 56/09.03.2012 г. на САС по НОХД 71/2012 г. (доживотен затвор, потвърдено от ВКС).

⁴⁵ Случаят е коментиран и у Василев, Я., Цит.сър. стр.12 и сл. Според автора посткриминалното нараняване показва садистични сексуални фантазии у извършителя. Авторът извежда формирането на „богати фантазни преживявания, съдържащи сексуално насилие“, от съчетанието на ранна тежка виктимизация, липса на подкрепяща социална среда, устойчива социална изолация, отрицателни личностови черти и невъзможност на дееца да се справи с отрицателните емоции, произтичащи от психологични травми. Според автора чрез тези фантазии деецът се „откъсва от враждебната среда и упражнява въображаем контрол над нея“.

Във втория случай на постмортално ампутирание на полови белези младежи на 27 и на 19 години умъртвили с жесток побой възрастна двойка съпрузи, в чиито дом нахлули на 08.09.1997 г. под предлог да се изяснят защо пострадалият (който ги посрещнал миролюбиво) обвинявал по-възрастния деец в кражби. След убийството отнели вещи на стойност 100 лева и решили да разположат телата, така че да инсценират разпра между убитите. По предложение на по-младия отрязали половия орган на убития⁴⁶.

Този съучастник, който бил и по-инициативният, страдал от лека умствена изостаналост, системно злоупотребявал с алкохол и бил безпричинно агресивен, възбудим и неустойчив. Съдът обсъдил ампутацията в контекста на признака „**особена жестокост**“, макар тя несъмнено да е послемъртна. Мотивът останал неизяснен, но могат да се предположат садистични подбуди, свързани с отнемане на мъжката идентичност на жертвата като елемент от потвърждаване на собствено превъзходство, контрол или наказване.

III. Заключение

Престъпното въздействие върху мъртвото човешко тяло поставя редица криминологични, психологични и наказателноправни въпроси, отговорът на които изисква задълбочен и всеобхватен анализ на българската съдебна и медицинска практика. Като се съсредоточава върху случаите на изключително тежка престъпност, авторът на настоящата статия достига до някои общовалидни изводи за личността на извършителя и значението на постморталните действия в престъпния механизъм на деянието, които могат да послужат като отправни точки при други тясно специализирани научни изследвания.

⁴⁶ Присъда № 31/06.07.2000г. на ОС-Пазарджик по НОХД № 197/2000г.